

tisztviselőben s tanárban is —, mert cselekvése ma több a munkaidő ledolgozásánál, az öncélú vállalkozásnál, hisz nemcsak dolgozik, de alkot is: a szocializmust építi. És ő maga is társadalmunk fejlődésének egy mozzanatát éli. Jóllehet teljes odaadásról még nem minden esetben beszélhetünk, de csatlakozásról és melléállásról igen s ezt ma már nem a szereplési vágy, a feledéstől vagy az elszürküléstől való félelem csikarja ki az íróból, hanem az *alkotás* vágya, amely most éppen úgy él benne, mint az új gyárak rohammunkásában, a laboratóriumok fölhalmozásában vagy a szövetkezeti élet lelkes s egy pillanattig sem megalkuvó úttörőiben.

Az író és az irodalom haladása esetében mindezt a mű bizonyíthatja legjobban. Elkalandozás helyett a társadalmi valóság ábrázolásában művészi eszközökkel visszatukrózni mindazt, amit fejlődésünk ad és amit fejlődésünk jelent. Ha az író művében ezt a célt még nem is érte el, de erre felé tart, jó úton halad és már az induláskor magán hordja a biztató jegyeket.

Pályázatunkban ezeket a biztató jegyeket keressük és ha a kezdetleges formákról, tapogatózásokról beszélünk is, a hangsúly mindig azon van, hogy a biztató jegyek már föllelhetőek a kézíraton és a mi pályázatunk ilyenent nem egyet adott.

A beszámolóinak mindjárt az elején elébünk toppan a kérdés: ha már a pályázat valóban eredménnyel zárult, mit nyert akkor vele az irodalom és mit kapott tőle az olvasmányra váró közönség?

A két kérdésre még nem felelhetünk művek felsorolásával, mert ott még nem tartunk: feleljenek előbb a száмок. 1946-ban ötven egynehány pályázó jelentkezett; egy esztendővel később, 1947-ben a három műfajt egybevéve összesen *hetvenhárom* pályázó vett részt az irodalmi pályázaton. Ha még tekintetbe vesszük azt is, hogy folyóiratunk állandó munkatársainak száma *ma* megközelíti a *negyvenet* és a *HÍD* második pályázatán már közel száz tollforgató vett részt, akkor nem pár magárahagyott szépirodalmár küszködéseiről van szó a jugoszláviai magyar irodalom munkájának fölemlítésekor, hanem a demokratikus fejlődésadta lehetőségekben egy új, terebélyesedő szellemi életről. Mi természetesen a számokról beszélünk, mert beszédes számok ezek nálunk, ahol nem állnak glédában a várakozó írástudók, ha a munka nehezét más végezze el helyettük és *nem is várakoznak, akik vannak*, hanem mindegyik építi az irodalmat, a népi kultúrát és tovább: iskolát, képzőművészeti tanfolyamot, könyvtárat és új színházi életet is. Mi tudjuk legjobban, hogy mit jelentenek ezek a számok, mi értjük ezeknek súlyát és látjuk a jelentőségüket a holnap irodalmában. Ahol sokan vannak a betűvetők s ahol már elődeik által megművelt talajon kell termelniök, ott nem ismerik ezt a gondot, mert nem tudják mit jelent az, amikor egy emberre négy — és ha kell — vagy tizennégy ember munkája szakad.

Ezért nagy szó nálunk az írástudók számának növekedése.

A hetvenhárom pályázó közül harminchét jelentkezett az elbeszélő műfajra, huszonnégy versre és tizenkettő a színműre. Nem mind új és fiatal szárnypróbálgató, mert a második pályázatról már nem maradtak el a beérkezett írók valamennyien. Régi és új tehetségek toborzója volt ez a pályázat, ahogy a fölhívás is szól, írók munkába indulása és irodalmi életünk napról-napra termékenyebb pezsgésének az önálló művek és jelentkező kötetek mellett — ezek a megmutatói. Mondjuk ki bátran: irodalmunk tervtermelése ez, hogy a pályázatok tervében új erők újabb termékekkel, alkotásokkal lépjenek ki a

dolgozók ismeretlen sorai közül és ha adottságuk van hozzá, s gazdag élménytárt gyűjtöttek össze maguknak, íróvá serdüljenek. Íróvá serdült már közülök jó egynehány mint ahogy a mi építésünk napjaiban sok minden máról-holnapra serdül erőteljes életté, mert a kor így adja csodálatos termékenységű talaját a maga teljes valóságában új élet kibontakozásához.

Gyári munkások, a hadseregben katonai szolgálatukat töltő fiatal harcosok, diákok, munkáslányok, egyetemi hallgatók, tanítók, tanárok, tisztviselek, — a szakmabeliek közül ismertnevű írók, költők, szépirodalommal foglalkozó publicisták: ime, ez a keresztmetszet. De jóval többet mond a felsorolás, ha a pályadíjnyertes *Kolozsi Tibor*, *Dudás Kálmán*, *Markovics János*, *Sebestyén Mátyás* és *Zákány Antal* írása mellett kezünkbe vesszük *Palotay Éva* fiatal gyári munkáslány kéziratát a »Tovarisokról« és megállapítjuk, hogy nem novella, csak kis, igénytelen karcolat, de írója sokkal többre képes. Vagy ha végigfut szemünk *Madarász András* gimnazista kis történetén, magunk mögött érezzük az erősödő, növekvő ifjúságot, *Kurin* Lajos a szarajevói kaszárnyában írta kéziratát, a katonaládán ült talán, amikor az üde cselekményű kedves történet kibuggyant tollából s annyira közvetlenné vált a hangja, hogy egy-két részlet szinte magával ragad bennünket. *Juhász Zsuzsa* egyetemi hallgató nő íráskészsége és kultúrája fölhívja magára a figyelmet. Szerencsésebb témaválasztással lapjaink hasábjain is elmondhatná mondanivalóit. *Csikós István* a legfiatalabbak közé tartozik; van témája bőven és sokszor meglátja a dolgok mélyén rejlő problémákat is, de nem tudja formába önteni. Ezeket a fogyatékoságokat látjuk *Kulics József*, *Fehér Ferenc*, *Vörösbaranyi Gyula*, *Szönyi Péter*, *Geller Lajos*, *Gyólai István*, *Kovács László* és *Klicsek Borbála* pályaműveiben is. Jóllehet formai fogyatékoságok marasztalták le őket, de ezek az írók már a mában élnek; témájuk és hangjuk is a jelenben visszhangzanak, mert nem félnek és nem fordulnak el a problémáktól s nem tartják megvetendőnek éppen arról beszélni, ami a leghehétköznapibb. A naív, romantikus történeteket, a tőlünk távolálló és a számunkra még át nem értékelt régi világ képét főleg azok adják, akik csupán kedvtelésből írnak. Úgyet sem vetnek arra, ami időserűséget adna írásaiknak s nem utolsó sorban létjogosultságot is; messze elkalandoznak és ha a történetek fejleményein át vissza is térnek a mába, azt beleeröltetik, hogy legyen benne valami a rendszer dicsőítéséből is. A pályázók egy kisebb töredéke így, a maga módján értelmezte pályázati fölhívásunkat s az ismeretlenségben maradt azzal is, hogy a nevét sem közölte olvasóival. Az irodalom barátai közül többen erre az útra tévedtek: *Major Jánost* és *Lévay Nándort* talán az emlékek csalogatták vissza a múltba, *Sipos József* munkája már nem is irodalom, *Novák Irma* meg a régi családi képeslapok hangját igyekezett fölleveníteni.

A prózai műfajban díjat nyert írók után külön meg kell említenünk *Brindza* Károlyt, akinek jól választott témája teljes egészében korunkban él; munkájának színe és hangulata van, soraiból mikszáthi humor árad. Ezúttal főleg az alakrajzokban maradt adós. *Gajdos* Tibor könnyedén gördülő elbeszélésében nem tudta megőrizni a bevezető erőteljes, novellisztikus hangját s így a cselekmény a felszíni jelenségek túlméretezésével kiszaladt a kezei közül. Folyamatos és olvasmányos munka *Braun* István írása az öreg gyári munkásról. Mai problémát vázol, de inkább irány-novellában, mint művészi eszközökkel

kidolgozott szépirodalmi munkában. *Létmányi* József ugyanitt véti el a rideg paraszt családi körének elbeszélését.

E számadásban hasonlóképpen keressük és kutatjuk az új tehetségeket a verspályázatra jelentkeztettek soraiban is. Itt a bíráló bizottság megállapítása hangsúlyozta is, hogy a pályázatok — helyesebben a díjat nyert pályamunkák — »*értékesebbek és időtállóbbak a novella-pályázatra bejutott írásműveknél*«. Eppen ennek a megállapításnak a helytállósága késztet bennünket arra, hogy alaposabban vegyük szemügyre egyes műfajok fejlődését.

Az első pillanatra, ha a számokat hívjuk segítségül, úgy tűnik, hogy az elbeszélő műfaj a legnépszerűbb s a legjobban megközelíthető. Ezt mondja mind a két pályázatunk? Az első pályázatra 34, a második pályázatra 37 munka érkezett és a verspályázatra mindössze 23 pályamű. De fordított számarányt állít a szerkesztőségek levelezése, mert lapjaink — így a HÍD is — a szépirodalmi kéziratok között jóval több verset kap mint novellát vagy elbeszélést. (Vers mindig vagy gyakran akad, novella néha, ritkán.) Az 1947 évi pályázaton a iüziapoéták mégis elmaradtak (innen a jelentkezők föltűnően alacsony arányszáma) és helyettük a már kiforrott vagy kiforrásban levő költőink jelentkeztek. *Markovics* János elbeszélő költeménye nem csak formájánál, de mában izzó témájánál fogva is kiemelkedő érték; *Dudás* Kálmán a költői forma biztoskezü művésze és verseiben (Tanú, Új fények élnek) sokkal több az erő, a lendület, a belső, szerkezeti egység, mint prózájában. *Zákány* Antal strófáiban valóban érezzük a formás verset s nem egy sorában éles költői meglátással, de nemcsak meglátással, hanem költői kifejezéssel is találkozunk. *Csépe* Imre ebben a versében is (Tűzfúvók) azt bizonyítja, hogy eredeti hangot hozott magával. Csapong. Még nem talált az igazi útra. Erre egyrészt az ideológiai fogalmak tisztázása, másrészt az írás és verselés legelemből törvényeinek a teljes ismerete vezetheti el. A pályázók között találkoznak *Heinz* Vilmos nevével: régi versíró a régi Kalangya táborából. Jó témát fogott meg, de a balladának szánt vers nem ballada. *Kabai* Mihály inkább dalköltő, mint poéta, strófába szedett szólamokat adott; *Palotay* Éva költeménye nehezen indul s ahol eltalálja a hangot, erősen emlékeztet József Attilára: érezni rajta, hogy első szárnypróbálgatása ez. *Vég* István, *Csikos* István, *Baranyi* Sándor, *Papp* László, *Imrics* István, *Mácsay* István és *Mike* Ferenc minden igyekezetük mellett sem tudták azt adni, amit mi versnek nevezünk. A szabad vers annyira szabad, hogy a ritmust is elnyeli és a szürke prózába hullad, a szabályos vers iskolás rímekkel igyekszik versbefoglalni össze nem párosítható gondolatokat. Tompán, erőtlenül zörögnek a sorok, néha kibukkan közülük egy-egy dicsőítő szólam, néhány szép kép vagy hangulat, amiben van poézis. Költő keze kell hozzá, hogy nemes veret kapjon s megfeleljék igazi formáját.

E fősorolás kapcsán és a pályázat harmadik műfajára beérkezett munkák olvasásakor fölmerül előttünk a kérdés: találunk-e a díjazástól elesett pályamunkák között, akinek írója a maga fejlődésében előremutat? Megrekednek-e valamennyien a formakeresésben, a műkedvelés ingoványos talaján vagy előbbre jutnak s fölcseperedik bennük az alkotóművész?

Ahány kézirat annyi kérdés és ahány alkotónak induló ígéret, annyi föladat a nevelők előtt.

Az eredmény, mint már fennebb leszögeztük, nem csüggesztő, inkább előre mint visszafelé mutat. Ezt mondhatjuk a színdarabpályá-

zatról még akkor is, ha mindaz a munka, törekvés és alkotói igyekezet, amelyet a pályázati fölhívás indított meg, ezúttal kéziratban maradt. Itt hangsúlyoznunk kell, hogy a drámában a kéziratos irodalom is érték és ez nem csupán annak a bizonyúsága, hogy színdarabíróink vannak indulóban, hanem műveket is tarthatunk számon, amelyekből vagy amelyeknek nyomán megszülethetik a jugoszláviai magyar dráma.

Amíg az elmúlt évi pályázat során háromfelvonásos színmű olyan földolgozásban, amellyel érdemes lett volna foglalkozni, egy sem érkezett, addig az 1947 évi pályázat nem egy ilyen kéziratot adott. *Veres Iván* és *Papzs Pál*, ha pályadíjat nem is, de dicséretet kaptak munkáikért.*) Ismerik vagy most ismerkednek közelebbről a drámai jellemzéssel, képszerkesztéssel és a drámai nyelv sajátosságaival. Mindketten ott tartanak már, ahonnan érett művet várhat a magyar dolgozók színháza. *Gyólai István* ha a szerkezeti követelményekkel tisztában lenne, sok mindent adhatna gazdag élménytárából. A kezdet nehézségeivel küszködik s emiatt az elbeszélő műfajban is lelemás írásművet ad. *Urbán János* revüszerű népszínműve már nem csak a formai, de a tartalmi egységet is nélkülözi. Élőképek sorozatát adja, de nincs bennük egy vezérgondolat, amely a sok apró részletet összefogná. Hasonlóképpen széteső a »Harcunk« c. színdarab, és *Szekula András* romantikus betyár-története. *Pavlovics Vukasin* drámai kísérletében inkább könnyeztetni akar, mint a dráma erőteljes eszközeivel rámutatni arra, ami a megszállás napjaiban gyötörte a népet.

Formailag sokkal kezdetlegesebb írásművekkel találkozunk az egyfelvonásosok között, mert az írók túl egyszerűnek és könnyen megoldhatónak találták föladatukat. A műgond hiánya elsilányít minden szándékot és próbálkozást, még ha nem is egyfelvonásos színműről van szó. *Korpa István* tengerparti története jó gondolat ugyan, de öszszecsapott vígjáték formájában egészen banálisan hat. A »Harc a jövőért« munkás írása. Egy falusi ifjúmunkásról szól, aki elmegy az ifjúsági vasútvonalra építeni, majd diadalmasan tér vissza a befejezett mű után. A kezdetleges képek színműírásban járatlan ember munkájára vallanak, de csupa melegség és lelkesedés árad a kúszált sorokból. Ezeket mondhatjuk el Kis Jovák Miklós zenés színművéről is.

Túljutottunk a kezdet nehézségein?

Még nem! Még mindig nem! Tapogatózva indultunk a HÍD-dal, a pályázatokkal s az antológiával is. Minden lépés magán viseli az útkeresés nyers, s talán torzító nyomait, de már sejtett és ígér kifogástalan formába öntött műveket is. Akik az irodalom szolgálatába szegődtek, nem csupán kedvtelésből indultak el erre az útra; értékük az a fölismerés, hogy nem maguknak írnak és nem magukért dolgoznak. Az irodalom megszűnt önmagáért élő írástudók zárt köre lenni; az olvasók tábora szakadatlanul szélesedik s így szélesedik az író érdeklődési köre, témaköre és nem kevésbé a munkatársak köre is.

Akik az irodalom szolgálatába szegődtek ma már az új irodalmi élet építői. Számon tartanak minden erőt és minden kéziratot; a fiatalok indulását és a munkásírók szárnypróbálgatásait épp úgy, mint a régi írók ocsúdását, bekapcsolódását a szocialista építés szellemi vonalába.

Lévay Endre

*) Színdarabpályázatunk eredménye. HÍD XII. évf. 1—2 szám.